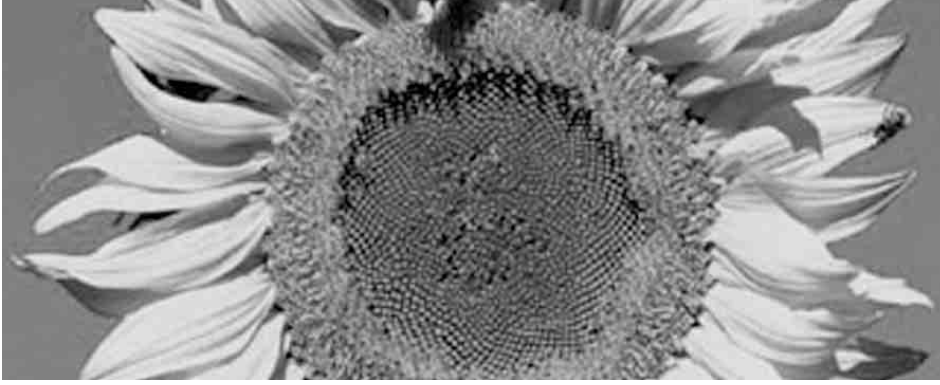

Dönen Varlıklara Ait Dönemsonu İşlemleri

16

İşletmenin faaliyette bulunduğu dönemin sonunda, işletmenin varlıklarının ve borçlarının gerçek durumunu belirtmek kar veya zararı saptamak için yapılan sayım ve değerlendirme sonuçlarına göre dönen varlıkları oluşturan kasa, bankalar, menkul kıymetler, alıcılar, alacak senetleri ve ticari mallar hesaplarında ayarlama, tamamlama ve düzeltme kayıtları yapılır. Bu kayıtlarla hesapların kalanları sayım ve değerlendirme sonuçlarını verecek duruma gelmiş olur.

Bu üniteyi daha iyi anlamamız için Ünite 5 Muhasebe Süreci ve bir önceki ünite de açıklanan dönemsonu işlemlerini ve bu ünite de ele alınan her bir hesabın işleyişini ve özelliğini ilgili ünitelerden tekrar gözden geçirin. Bu ünite de yapacağınız envanter işlemlerine ait kayıtları mutlaka yevmiye ve büyük defterde birlikte izleyiniz.

Amaçlarımız

Bu üniteyi okuduktan sonra;

- 1. Sayım sonucu bulunan kasa mevcudu ile Kasa Hesabının karşılaştırılması sonucunda hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler ve kayıtlar yapılır?*
- 2. Dönemsonunda Alınan Çekler Hesabı ile sayım sonunda bulunan çek mevcudu arasında fark olursa, bu fark için ne yapılır?*
- 3. İşletmenin Bankalar Hesabı ile işletmenin dönemsonunda bankalardan talep ederek aldığı banka hesap özetlerinin karşılaştırılmasında hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?*
- 4. Dönemsonunda Menkul Kıymetler grubunda yer alan Hisse Senetleri Hesabı, Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı ve Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı kalanları ile bu değerlere ait sayım ve değerlendirme sonuçları karşılaştırıldığında hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?*
- 5. Dönemsonunda Alıcılar Hesabı ile Alacak Senetleri Hesabının envanter işlemleri nasıl yapılır?*
- 6. Dönemsonunda sayım sonucu bulunan mal mevcudları ile Ticari Mallar Hesabı arasında fark olursa, bu fark ve ticari mal hareketleri ile ilgili diğer hesaplar için hangi işlemler ve kayıtlar yapılır?*

konularında gerekli bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

GENEL AÇIKLAMA

Önceki ünite de açıklandığı gibi, dönemsonu bilançosunu düzenlemek ve dönemin sonucunu belirlemek için dönem sonunda envanter çıkarmak suretiyle işletmenin varlıkları ve kaynakları saptanır. Bulunan sonuçlara göre hesaplarda gerekli ayarlama, tamamlama ve düzeltme kayıtları yapılır. Envanter sonuçları ile hesap kalanları birbirine uyuyorsa, herhangi bir değişiklik ve düzeltme kaydı yapılmaz. Envanter değerleri ile hesapların durumu birbirine uymuyorsa, hesapları gerçek durumu gösterir şekle getirmek gerekir ve bu nedenle hesaplar, çıkarılan envanter değerlerine göre düzeltilir. Bunun için de dönemsonu (envanter) kayıtları yapılır.

Bu ünite de dönen varlıklar grubuna giren "100 Kasa Hesabı", "101 Alınan Çekler Hesabı", "102 Bankalar Hesabı", "110 Hisse Senetleri Hesabı", "111 Özel Kesim Tahvil Senet ve Bonoları Hesabı", "112 Kamu Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı", "120 Alıcılar Hesabı", "121 Alacak Senetleri Hesabı", "153 Ticari Mallar Hesabı" tek tek ele alınarak, envanter sonuçları ile hesaplar arasında olabilecek değişik durumlara göre, yapılması gereken envanter kayıtları açıklanacaktır. Açıklamalar vergi mevzuatı ile ilişki kurmadan yapılacaktır. Daha ayrıntılı bilgiler ikinci sınıfta Muhasebe Uygulamaları dersinde verilecektir.

SIRA SİZDE

Dönemsonunda hesaplarla hangi sonuçlar karşılaştırılır? Neden?

KASA HESABI

Sayım sonucu bulunan kasa mevcudu ile Kasa Hesabının karşılaştırılması sonucunda hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?

"100 Kasa Hesabı", bir dönen varlık (aktif) hesabı olup, borç kalanı verir. Bu kalan kasada mevcut parayı gösterir. Kayıtlarda görülen nakit mevcudunun gerçekte de var olup olmadığı her iş gününün sonunda kontrol edilir. Her akşam kasa mevcudu sayılır, kasada bulunan para ile hesap kalanı karşılaştırılır. Yani bir anlamda kasadaki para için her günün akşamı envanter çıkarılır.

DÜŞÜNELİM

Kasa mevcudu ile Kasa Hesabının kalanının karşılaştırılması sonucunda hangi durumlarla karşılaşılabılır?

Kasa giriş ve çıkışlarının tam ve doğru kaydedildiği, yanlış tutarda ödeme ve/veya tahsilat yapılmadığı durumlarda Kasa Hesabının kalanı ile kasadaki mevcut paranın birbirine eşit, yani denk olması gerekir.

SIRA SİZDE

Kasa mevcudu ile hesap kalanı arasında bir fark olursa, bu fark ne olarak ortaya çıkar?

Kasa Denklığı

Kasa mevcudu ile Kasa Hesabı kalanının eşit olması; kayıt işlemlerinin, tahsilatın ve ödemelerin tam ve doğru yapıldığını gösterir. Böyle bir durumda, Kasa Hesabı ile ilgili bir kayıt yapılmaz.

SIRA SİZDE

Kasa denklığı ne demektir? Kasa denk çıkarsa herhangi bir işlem yapılır mı?

Kasa Noksanı

Ödenmesi gereken tutardan yanlışlıkla fazla ödeme veya eksik tahsilat ya da bir miktar paranın çalınması gibi nedenlerle kasa mevcudu, Kasa Hesabının borç kalanından noksan olabilir. Böyle bir durumda Kasa Hesabında düzeltme yapılır. Çünkü esas olan, sayımda bulunan kasa mevcududur. Bu bakımdan noksanlığın nedeninin bulunması ve ortaya çıkan duruma göre kayıt yapılması gerekir.

Kasa noksanının nedeninin bilinip bilinmemesi, yapılacak düzeltme kaydını etkiler mi?

Kasadaki noksanlık, noksanlığın nedeninin bilinip bilinmemesine göre kayda alınır. Noksanlığın nedeni bilinmiyorsa neden bulununcaya kadar, kasadaki noksanlık önce; "100 Kasa Hesabı"na alacak, "197 Sayım ve Tesellüm Noksanları" ana hesabı ve "Kasa Noksanı" yardımcı hesabına borç kaydedilir. Bu kayıttan sonra noksanlığın nedeni araştırılır, nedeni bulunursa bu nedene bağlı olarak uygun kayıtlar yapılır.

İşletme 30.6.200. gününün akşamı yaptığı sayımda, kasa mevcudunun 1.050.000.000 lira olduğunu saptamıştır. Aynı tarih itibarıyla Kasa Hesabının görünümü ise, aşağıdaki gibidir.

ÖRNEK

100 KASA HESABI	
11.700.000.000	10.600.000.000

Örnekte verilen kasa mevcudu ile kasa hesabı borç kalanı arasında nasıl bir fark ortaya çıkıyor? Kasa noksanı mı yoksa kasa fazlası mı bulunmaktadır?

Örneğe göre; kasanın fiili sayım sonucunda bulunan tutarı, Kasa Hesabının borç kalanından aşağıda görüldüğü gibi, 50.000.000 lira daha az olduğundan kasa noksanı ortaya çıkmaktadır:

Kasa Hesabı: borç toplamı	:	11.700.000.000	
alacak toplamı	:	10.600.000.000	
borç kalanı	:	1.100.000.000	(olması gereken)
Kasanın sayım mevcudu	:	1.050.000.000	(olan)
Kasa noksanı	:	50.000.000	(fark)

Söz konusu tarihte ortaya çıkan kasa noksanının nedeninin belirlenemediğini varsaydığımızda, aşağıdaki ayarlama kaydı yapılır:

30.6.200.	
197 SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLARI HS.	50.000.000
-Kasa Noksanı	
100 KASA HS.	50.000.000

Yukarıdaki kayda bağılı olarak ilgili hesapların görünümü aşağıdaki gibi olacaktır:

100 KASA HESABI		197 SAYIM VE TES.NOK.HS.	
.	.	50.000.000	
.	.		
.	.		
11.700.000.000	10.600.000.000		
	50.000.000		
11.700.000.000	10.650.000.000		

Böylece, fiili kasa mevcudu (1.050.000.000) ile Kasa Hesabının borç kalanı (11.700.000.000 – 10.650.000.000 = 1.050.000.000) birbirine eşit olmuştur.

ÖRNEK

10.7.200. günü 30.6.200. ortaya çıkan 50.000.000 lira kasa noksanının o gün satıcı Emir Limited Şirketi'ne yapılan 200.000.000 liralık ödemenin yanırlıklıla 150.000.000 lira olarak kayıtlara geçirilmiş olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Buna bağılı olarak aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

10.7.200.		
320 SATICILAR HS.	50.000.000	
-Emir Ltd.şti.		
197 SAYIM VE TESELLÜM		
NOKSANLARI HS.		50.000.000
-Kasa Noksanı		

Yukarıdaki kayıta, "197 Sayım ve Tesellüm Noksanları Hesabı", kasa noksanının nedeni bulunduğundan alacaklandırılmıştır. Böylece daha önce kasa noksanının nedeni belli olmadığından borçlandırılmış olan hesap bu kayıtle kapanmış olmaktadır.

Dönemsonunda envanter işlemleri sırasında nedeni saptanamayan kasa noksanları, duruma göre ya sorumlu personelden tahsil edilir ya da "689- Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı"nın borcuna devredilerek dönemin karından düşölür.

DÜşÜNELİM

Kasa noksanının nedeni belli ise, nasıl kayıt yapılır?

Kasa noksanının nedeni daha başlangıçta belirlenirse, bu durumda; Kasa Hesabı alacaklandırılırken, noksanlığın kaynağı ile ilgili hesap borçlandırılır.

SIRA SİZDE

Kasa noksanı nedir ve nasıl muhasebeleştirilir?

Kasa Fazlası

Sayım sonucu bulunan fiili kasa mevcudu, Kasa Hesabının borç kalanından büyük olduğunda kasa fazlasından söz edilir. Kasa fazlası eksik ödeme veya fazla tahsilat nedeniyle oluşur. Kasa mevcudu ile Kasa Hesabı kalanı arasında bir fark ortaya çıktığında, Kasa Hesabı fiili duruma göre düzeltilir. Çünkü esas olan sayım sonucu bulunan para mevcududur.

Kasa fazlasının nedeninin bilinip bilinmemesi, yapılacak düzeltme kaydını etkiler mi?

DÜŞÜNELİM

Kasadaki fazlalık, fazlalığın nedeninin bilinip bilinmemesine göre muhasebeleştirilir. Kasa fazlasının nedeni bilinmiyorsa, "100 Kasa Hesabı"na borç, "397 Sayım ve Tesellüm Fazlaları" ana hesabı ve "Kasa Fazlası" yardımcı hesabına alacak kaydedilir. Bu kayıttan sonra kasa fazlasının nedeni araştırılarak bulunduğu anda, nedene bağlı olarak uygun kayıtlar yapılır.

İşletme 4.9.200. gününün akşamı yaptığı sayımda kasa mevcudunun 700.000.000 lira olduğu saptanmıştır. Aynı tarih itibarıyla Kasa Hesabının durumu aşağıdaki gibidir:

ÖRNEK

100 KASA HESABI	
.	.
10.645.000.000	10.000.000.000

Örnekte verilen kasa mevcudu ile kasa hesabı borç kalanı arasında nasıl bir fark ortaya çıkıyor? Kasa noksanı mı yoksa kasa fazlası mı bulunmaktadır?

DÜŞÜNELİM

Örneğe göre; kasanın fiili sayım sonucunda bulunan tutar, Kasa Hesabının borç kalanından, aşağıda görüldüğü gibi, 55.000.000 lira daha fazla olduğundan kasa fazlası ortaya çıkmaktadır.

Kasa Hesabı: borç toplamı	:	11.645.000.000	
alacak toplamı	:	10.000.000.000	
borç kalanı	:	645.000.000	(olması gereken)
Kasanın sayım mevcudu	:	700.000.000	(olan)
Kasa fazlası	:	55.000.000	(fark)

Söz konusu tarihte ortaya çıkan kasa fazlasının nedeninin belirlenemediğini varsaydığımızda, aşağıdaki ayarlama kaydı yapılır:

4.9.200.			
100 KASA HS.		55.000.000	
397 SAYIM VE TESSELLÜM FAZLALARI HS.			55.000.000
-Kasa Fazlası			

Yukarıdaki kayda bağlı olarak ilgili hesapların görünümü aşağıdaki gibi olacaktır:

100 KASA HESABI		397 SAYIM VE TES.FAZ.HS.	
.	.	55.000.000	
.	.		
.	.		
10.645.000.000	10.000.000.000		
55.000.000	.		
10.700.000.000	10.000.000.000		

Böylece, fiili kasa mevcudu (700.000.000) ile Kasa Hesabının borç kalanı (10.700.000.000 – 10.000.000.000 = 700.000.000) birbirine eşit olmuştur.

ÖRNEK

16.11.200. günü, 4.9.200. günü yapılan sayımda ortaya çıkan 55.000.000 lira kasa fazlasının, müşteri Arda Onur'dan yapılan 255.000.000 lira tahsilatın yanı sıra 200.000.000 lira olarak kayıtlara geçirilmiş olmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Bu belirlemeye bağlı olarak aşağıdaki kayıt yapılacaktır:

Müşteri hesaplarının "Alıcılar Hesabı"nda izlendiğini unutmayınız.	16.11.200.		
	397 SAYIM VE TESELLÜM FAZLALARI HS.	55.000.000	
	-Kasa Fazlası		
	120 ALICILAR HS.		55.000.000
	-Arda Onur		

Yukarıdaki kayıt sonucunda "397 Sayım ve Tesellüm Fazlaları Hesabı" borçlandırılarak kapanmıştır. Hesap daha önce kasa fazlasının nedeni belli olmadığından alacaklandırılmıştır, bu kayıta da kasa fazlasının nedenine bağlı olarak borçlandırıldığı için hesap kapanmış olmaktadır.

Dönemsonunda envanter işlemleri sırasında nedeni saptanamayan kasa fazlası, "679 Olağandışı Gelir ve Karlar Hesabı"nın alacağına devredilerek dönemin karına eklenir.

DÜŞÜNELİM**Kasa fazlasının nedeni belli ise, nasıl kayıt yapılır?**

Kasa fazlasının nedeni aynı gün içinde belirlenirse, Kasa Hesabı borçlandırılır, buna karşılık fazlalığın kaynağı ile ilgili hesap alacaklandırılır.

SIRA SİZDE**Kasa fazlası nedir ve nasıl muhasebeleştirilir?****ALINAN ÇEKLER HESABI**

Dönemsonunda Alınan Çekler Hesabı ile sayım sonunda bulunan çek mevcudu arasında fark olursa, bu fark için ne yapılır?

"101 Alınan Çekler Hesabı", işletmenin emrine düzenlenmiş veya ciro edilmiş, ancak henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çeklerin kaydedilmesi ve izlenmesi için kullanılan bir hesaptır. İşletmenin emrine düzenlenmiş veya ciro edilmiş olan çekler Alınan Çekler Hesabı'nın borcuna, tahsil edilen veya başkasına ciro edilen çekler hesabın alacağına kaydedildiği için eğer henüz tahsil edilmeyen çekler varsa, hesap borç kalanı verir.

Dönemsonu envanterinde eldeki çek mevcudu ile hesap kalanının eşitliği aranır. Hesap kalanı ile çek mevcudu arasında fark olursa, farkın nedeni araştırılır ve bulunan nedene göre muhasebe kaydı yapılır.

ÖRNEK

Dönemsonunda yapılan sayımda henüz tahsil edilmeyen 4.100.000.000 lira tutarında çek olduğu belirlenmiştir. Alınan Çekler Hesabının durumu aşağıdaki gibidir:

100 KASA HESABI	
7.450.000.000	3.450.000.000

Hesaptan anlaşılacağı gibi hesabın borç kalanı (7.450.000.000 – 3.450.000.000) 4.000.000.000 liradır. Ancak sayımda bulunan çek mevcudu 4.100.000.000 lira olduğu için hesap kalanı ile mevcut çek tutarı arasında eşitlik bulunmamaktadır. Yapılan incelemeler sonucu işletmeye borcu bulunan müşteri SEMA Ticaret'ten alınan 100.000.000 lira tutarındaki çekin kayda alınmadığı anlaşılmıştır.

Kayıt unutulmuş bu işlemin en geç bilanço gününde muhasebeleştirilmesi gerekir. Şöyle ki:

31.12.200.		
101 ALINAN ÇEKLER HS.	100.000.000	
120 ALICILAR HS.		100.000.000
-SEMA Ticaret		

Yapılan düzeltme kaydından sonra hesap kalanı ile çek mevcudu eşit duruma gelmiş olur.

Dönemsonunda envanter sırasında Alınan Çekler Hesabı ile çek mevcudu arasında fark varsa bu fark muhasebeleştirilir mi?

SIRA SİZDE

BANKALAR HESABI

İşletmenin Bankalar Hesabı ile işletmenin dönemsonunda bankalardan talep ederek aldığı banka hesap özetlerinin karşılaştırılmasında hangi durumlarla karşılaşılabilir ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?

"102 Bankalar Hesabı", işletmelerin bankalara yatırdıkları ve çektikleri ticari mevduatlarının kaydedildiği ve izlendiği hesaptır. Yatırılan paralar bu hesabın borcuna, çekilen paralar ise alacağına kaydedilir. Buna göre, hesabın borç kalanı işletmenin bankalardaki ticari mevduatını, yani parasını gösterir.

Belirli dönemlerde ve özellikle dönemsonu envanteri nedeniyle yıl sonunda, Bankalar Hesabı ve yardımcı hesapları ile bankalarda tutulan işletmeye ait hesapların karşılıklı tutarlılığı (mütabakat) araştırılır.

Bankalardaki mevduatın muhasebe dışı envanteri, bankalardan gelen hesap özetleri (ekstre) ile işletmedeki Bankalar Hesabının ve yardımcı hesaplarının karşılaştırılması şeklinde yapılır. Bu karşılaştırmada fark saptanırsa, farkın giderilmesi için gerekli kayıtlar yapılır. Karşılaştırmada fark çıkmazsa, yani tüm işlemler

doğru kaydedilmiş olsa bile, eğer ticari mevduata faiz veriliyorsa, tahakkuk eden faiz kadar fark bulunacaktır.

DÜŞÜNELİM

Kontrol için Bankalar Hesabı ile bu hesabın yardımcı hesaplarının karşılaştırılması gerekir mi?

Bankaların hesap özetleri ile işletmenin her bir banka nezdindeki hesabını karşılaştırmadan önce, büyük defter hesabı olan Bankalar Hesabı ile bu hesabın her bir banka için açılan yardımcı hesaplarının karşılıklı kontrolünün yapılarak varsa, unutulmuş ve/veya yapılan hataların giderilmesi gerekir. Bu işlemlerden sonra:

- Hesap özetlerine göre saptanan hatalı ve eksik kayıtların düzeltilmesi, ve
- Faizlerin kayda alınması gerekir.

DÜŞÜNELİM

Banka hesap özetleri ile işletmedeki Bankalar Hesabının karşılaştırılmasında hangi durumlarla karşılaşılabılır?

Banka hesap özetleri ile işletmedeki Bankalar Hesabının karşılaştırılması sonucu şu üç durum ortaya çıkabilir:

- Hesap özetlerindeki tutarlar, Bankalar Hesabındaki tutarlarla uygun olabilir.
- Yatırılan veya çekilen paralardan bir kısmı işletmenin ya da bankaların hesaplarına kaydedilmemiş olabilir.
- Yatırılan veya çekilen paralardan bir kısmı işletmenin ya da bankaların hesaplarına tutar olarak yanlış kaydedilmiş olabilir.

Birinci durumda bankaların hesapları ile işletmenin hesapları arasında uygunluk olduğundan düzeltililecek bir durum yok demektir. Dolayısıyla hesapları düzeltici nitelikte herhangi bir kayda gerek olmayacaktır.

İkinci ve üçüncü durumlarda ise, hatayı yapan taraf düzeltir.

ÖRNEK

İşletmenin muhasebe defterlerinde "102 Bankalar Hesabı" ve yardımcı hesaplarının dönemsonundaki görünümü şöyledir:

Ana Hesap:

102 BANKALAR HESABI			
	.		.
(31.12)	45.600.000.000	44.300.000.000	(31.12)

Yardımcı Hesaplar:

VakıfBank A.c/h		İş Bankası A.c/h	
.	.	.	.
.	.	.	.
35.300.000.000	34.300.000.000	10.300.000.000	10.000.000.000

İşletmenin ticari mevduatlarının bulunduğu bankalardan 31.12.200. itibariyle gelen hesap özetleri ile Bankalar Hesabının yardımcı hesaplarının incelenmesi sonucu şu durumlar saptanmıştır.

- Dönem içinde Vakıfbank'taki ticari mevduat hesabından çekilen 250.000.000 lira, yanlışlıkla İş Bankası ticari mevduat hesabından çekilmiş gibi kayda alınmıştır.
- Vakıfbank A. c/h. na 190.000.000 lira, İş Bankası A. c/h. na 50.000.000 lira lehte faiz tahakkuk etmiştir.

Yukarıdaki bilgilere göre, bankalardaki ticari mevduatlarla ilgili dönemsonunda hangi kayıtlar yapılacaktır?

31.12.200.		
102 BANKALAR HS.	250.000.000	
-İş Bankası A.c/h		
102 BANKALAR HS.		250.000.000
-Vakıf Bank a.c/h		
102 BANKALAR HS.	240.000.000	
-Vakıf B. A.c/h. 190.000.000		
-İş B. A.c/h. 50.000.000		
642 FAİZ GELİRLERİ HS.		240.000.000

Gerek düzeltme ve gerekse faiz tahakkukuna ilişkin bu envanter kayıtlarından sonra ana ve yardımcı hesapların durumu aşağıdaki gibi olacaktır:

102 BANKALAR HESABI	
.	.
.	.
.	.
(31.12) 45.600.000.000	44.300.000.000 (31.12)
250.000.000	250.000.000
240.000.000	
46.090.000.000	44.550.000.000

VakıfBank.A.c/h.		İş Bankası A.c/h.	
.	.	.	.
.	.	.	.
.	.	.	.
35.300.000.000	34.300.000.000	10.300.000.000	10.000.000.000
190.000.000	250.000.000	250.000.000	
35.490.000.000	34.550.000.000	50.000.000	
		10.600.000.000	10.000.000.000

Birinci maddede, yapılan hata düzeltilmiş, işletmenin hesapları ile bankaların hesapları arasında uygunluk sağlanmıştır. İkinci madde de işletmenin lehine tahakkuk eden faizler kayda alınarak, bankalardaki ticari mevduat hesapları en son duruma getirilmiştir.

Büyük defter hesabı olan "102 Bankalar Hesabı"ndan görüleceği gibi bu işletmenin dönemsonunda ticari mevduatı 1.540.000.000 liradır. Bu tutarın: 940.000.000 lirası Vakıfbank A. c/h. nda; 600.000.000 lirası İş Bankası A. c/h. ndadır.

Belirli dönemlerde ve dönemsonunda Bankalar Hesabı ile ilgili olarak hangi dönemsonu işlemleri yapılır?

HİSSE SENETLERİ HESABI

Dönemsonunda Menkul Kıymetler grubunda yer alan Hisse Senetleri Hesabı, Özel Kesim Tabvil, Senet ve Bonoları Hesabı ve Kamu Kesimi Tabvil, Senet ve Bonoları Hesabı kalanları ile bu değerlere ait sayım ve değerlendirme sonuçları karşılaştırıldığında hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?

"110 Hisse Senetleri Hesabı", işletmenin geçici yatırım amacı ile aldığı ve sattığı hisse senetlerinin kaydedildiği ve izlendiği hesaptır. Satın alınan hisse senetleri, alış bedeli üzerinden hesabın borcuna, satılan hisse senetleri yine alış bedeli üzerinden hesabın alacağına kaydedildiğinden herhangi bir tarihte bu hesabın borç kalanı, eldeki mevcut hisse senetlerinin alış değerini gösterir. 8 No'lu ünite de açıklandığı gibi dönem içinde hisse senetlerinin satışından elde edilen kar "645 Menkul Kıymet Satış Karları Hesabı"nın alacağına; meydana gelen zarar da "655 Menkul Kıymet Satış Zararları Hesabı"nın borcuna kaydedilir.

DÜŞÜNELİM

Hisse senetlerinin muhasebe dışı envanteri nasıl yapılır?

Hisse senetlerinin de kasa ve diğer iktisadi varlıklarda olduğu gibi bilanço gününde mevcutlarının saptanması gerekir. İşletmenin kasasında bulunan veya kiralanmış banka kasasında korunan hisse senetleri tek tek sayılarak özelliklerini de belirten bir şekilde envanter defterine veya listelerine kaydolunur. Hisse senetleri ana hesabı ile ilgili yardımcı hesaplar arasında mizan yapıldıktan sonra sayım sonucu bulunan hisse senetleri muhasebe (ticari) defterlerinde kayıtlı olandan miktar olarak eksik veya fazla olursa aynen kasa noksanı ve kasa fazlasında olduğu gibi ayarlama kayıtları yapılır.

DÜŞÜNELİM

Dönemsonunda, hisse senetlerinin borsa (piyasa) değerleri, alış değerlerine nazaran düşme gösterirse, nasıl bir kayıt yapılır?

Muhasebenin ihtiyatlılık kavramının bir sonucu olarak, piyasa değeri alış değerinin altına inen hisse senetleri, piyasa değeriyle değerlendirilir ve değer azalışı için gider yazılarak karşılık ayrılır. Bu amaçla hisse senetlerindeki değer azalışları "654 Karşılık Giderleri Hesabı"na borç; aktif düzenleyici pasif karakterli bir hesap olan "119 Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabı"na alacak kaydedilir.

ÖRNEK

İşletmenin "110 Hisse Senetleri Hesabı"nın dönemsonunda envanter işlemleri öncesi durumu şöyledir:

110 HİSSE SENETLERİ HS.			
(Y)	11.000.000.000	11.000.000.000	(Y)
(Z)	10.000.000.000		
31.12	21.000.000.000	11.000.000.000	31.12

Hisse Senetleri Hesabına göre işletmenin elinde kaç liralık hisse senedi bulunmaktadır?

SIRA SİZDE

Hesaptan görüldüğü gibi dönem içinde (Y) hisse senetleri satılmış ve dönemsonunda cüzdanda yalnız alış 10.000.000.000 lira olan (Z) hisse senetleri bulunmaktadır.

Cüzdandaki bu (Z) hisse senetlerinin dönemsonundaki borsa değerinin 9.000.000.000 lira olduğu belirlenmiştir.

İhtiyatlılık kavramı gereği, hisse senetlerinin alış değerlerinde 31 Aralık tarihi itibarıyla meydana gelen değer kaybı (10.000.000.000 – 9.000.000.000) 1.000.000.000 lira muhasebeleştirilir.

31.12.200.		
654 KARŞILIK GİDERLERİ HS.		1.000.000.000
-Menkul Kıymet Değer Düşüklüğü Karşılığı Gideri		
119 MENKUL KIYMETLER DEĞ DÜŞ.KARŞILIĞI HS.		1.000.000.000
-Hisse Senetleri Değer Düşüklüğü Karşılığı		

"Karşılık Giderleri" dönem karından düşülür mü?

DÜŞÜNELİM

1.000.000.000 liralık karşılık gideri, dönemin karından düşülür.

Bu varlık kalemiyle ilgili hesapların görünümü şöyle olacaktır:

110 HİSSE SENETLERİ HS.	119 MEN.KIY.DEĞER D.KARŞ.HS.
10.000.000.000	1.000.000.000

Bu iki hesabı birlikte değerlendirdiğimizde dönemsonunda işletmenin cüzdanına alış değeri 10.000.000.000 lira olan hisse senetlerinin, dönemsonunda piyasa (borsa) değerinin (10.000.000.000 – 1.000.000.000) 9.000.000.000 lira olduğunu anlarız.

İşletmenin elindeki hisse senetlerinin değeri alış bedelinden aşağıya inebilir mi? İnerse bu durumun muhasebeleştirilmesi gerekir mi? Gerekirse nasıl?

SIRA SİZDE

TAHVİLLER

Bilindiği gibi işletmenin elinde bulunan ve menkul kıymet niteliğinde olan tahvil, senet ve bonolar, onları çıkaran kesime göre: "111 Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı" ve "112 Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı"nda izlenir.

Hisse senetlerinde olduğu gibi tahvil vb.leri dönemsonunda sayılır ve kayıtlarda doğruluğu kontrol edilir. Fark olması halinde, farkın (noksan veya fazlanın) nedeni araştırılır ve bulunan nedene göre defter kayıtları ile fiili (gerçek) durum

yapılacak ayarlama kaydıyla birbirine denk hale getirilir. Nedeni bulunmayan noksanlık ve fazlalıklar "197 Sayım ve Tesellüm Noksanları Hesabı"na veya "397 Sayım ve Tesellüm Fazlaları Hesabı"na alınır ve uygun bir süre bekletilir. Ancak farkların nedeninin bulunamayacağı kanısına varılırsa, bu farklar niteliklerine göre; "689 Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar Hesabı"nın borcuna veya "679 Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar Hesabı"nın alacağına devredilir.

Tahvillerin bilanço gününe kadar, yani 31 Aralık tarihine kadar işlemiş faizleri varsa, bu faizlerin o gün tahsil edilme durumuna bakılmaksızın, tahakkuk yoluyla "642 Faiz Gelirleri Hesabı"nda kayda alınır.

SIRA SİZDE

Özel ya da Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları ile ilgili hangi envanter işlemleri yapılır?

ALACAKLAR

Dönemsonunda Alıcılar Hesabı ile Alacak Senetleri Hesabının envanter işlemleri nasıl yapılır?

Alıcılar Hesabı

Dönem sonlarında müşterilerden olan senetsiz alacakların envanter işleminin ilk aşamasında "alıcılar yardımcı defteri"nde her müşteri için açılmış yardımcı hesaplar ile "120 Alıcılar Hesabı" arasında bir mizan yapılır. Yardımcı müşteri hesaplarının borç ve alacak toplamlarının Alıcılar Hesabının borç ve alacak toplamına eşit olması gerekir. Bu eşitlik yoksa, büyük olasılıkla yardımcı hesaplarda bir unutmaya veya yanlış kayıt vardır. Bu durum saptanarak düzeltilir.

DÜŞÜNELİM

İşletme ile müşteri arasında hesap mutabakatı aramak gerekir mi?

Bazı işletmeler senetsiz alacaklı oldukları müşterilerine mutabakat sağlamak amacıyla, aynen bankalar gibi hesap özeti gönderirler ya da hesap kalanlarını bildirirler. Her iki tarafın hesaplarını kontrolleri sonucunda bazı farklılıklar ortaya çıkmışsa bunların nedenleri araştırılıp bulunduktan sonra gerekli düzeltmeler yapılır.

ÖRNEK

Eviş İşletmesinin 31.12.200. tarihinde senetsiz ticari alacaklarının izlendiği "120 Alıcılar Hesabı"nın durumu şöyledir:

120 ALICILAR HESABI			
(31.12)	24.500.000.000	22.000.000.000	(31.12)

Müşterilerle yapılan hesap karşılaştırmaları ve kontrolleri sonucu şu durumlar saptanmıştır:

1. Müşteri Aktif A.Ş. 200.000.000 lira borcu için işletmenin Koçbank nezdindeki ticari mevduat hesabına havale çıkarmış ancak bu işlemin kaydı işletme tarafından unutulmuştur.

2. Müşteri Denge Ticaret Koll. Şti. 150.000.000 liralık borcu için Pamukbank çeki vermiş, İşletme tarafından henüz tahsil edilmemiş bu çekin kaydı unutulmuştur.

Dönem içinde meydana gelen, fakat dönemsonunda saptanan bu işlemlere ilişkin şu kayıtların yapılması gerekir:

31.12.200.			
102 BANKALAR HS.		200.000.000	
-Koç bank A.c/h.			
120 ALICILAR HS.			200.000.000
-Aktif A.Ş.			
101 ALINAN ÇEKLER HS.		150.000.000	
120 ALICILAR HS.			150.000.000
-Denge Tic.Koll.Şti			

Yukarıdaki kayıtları Alıcılar Hesabına geçtiğimizde, hesabın borç kalanı dönemsonu itibarıyla gerçek senetsiz ticari alacakları verir duruma gelmiş olur.

120 ALICILAR HESABI			
	.		.
	.		.
	.		.
(31.12)	24.500.000.000	22.000.000.000	(31.12)
		200.000.000	
		150.000.000	
	24.500.000.000	22.350.000.000	

İşletmenin dönemsonu bilançosunun aktifinde "Alıcılar (24.500.000.000 – 22.350.000.000) 2.150.000.000 lira olarak yer alır.

Yapılan kontrollerde Alıcılar Hesabında hiçbir hata bulunmazsa, dönemsonu bilançosunda yer alacak tutar, hangi tutar olurdu?

SIRA SİZDE

Alacak Senetleri Hesabı

Bilindiği gibi, "121 Alacak Senetleri Hesabı" işletme tarafından alınan alacak senetlerinin nominal tutarları üzerinden borçlandırılır, işletmeden çeşitli nedenlerle çıkan alacak senetlerinin nominal tutarları üzerinden alacaklandırılır. Bu nedenle dönemsonunda envanter işlemleri sırasında senetler cüzdanında mevcut alacak senetlerinin nominal değerleri toplamı ile hesabın borç kalanının birbirine eşitliği aranır. Tahsile ve/veya teminata verilmiş olan senetler varsa, bunlarda senet cüzdanının mevcudu saptanırken dikkate alınacağı unutulmamalıdır.

Envanter çıkarılırken, envanter listesine geçirilen alacak senetleri ya mukayyet (kayıtlı) ya da tasarruf (peşin) değeriyle değerlendirilerek bilançoda gösterilir.

Envanter listesindeki alacak senetlerinin değerlendirilmesinin mukayyet değerle yapılması tercih edilmişse ve Alacak Senetleri Hesabında herhangi bir hata yapılmış ise ve unutulmuş işlem de yoksa, hesabın borç kalanı bilançonun aktifinde aynen görülecektir. Yani, herhangi bir envanter kaydı yapılmayacaktır.

Alacak Senetleri tahsil, üçüncü kişilere ciro, başka bir senetle değiştirme, vadesi gelmesine karşın tahsil edememe gibi nedenlerle işletmeden çıkar.

Mukayyet değer, bir iktisadi varlığın muhasebe kayıtlarında görülen değeri.

DÜŞÜNELİM

Alacak senetleri tasarruf değeri ile değerlendirildiğinde yapılacak envanter işlemleri ne olabilir?

Tasarruf değeri (peşin değer), bir iktisadi varlığın değerlendirme gününde sahibi için taşıdığı gerçek değer. İktisadi varlığın değerlendirme gününde ki peşin değeri.

Alacak senetleri tasarruf değeri ile değerlendirilecek ise, cüzdandaki alacak senetlerinin nominal (itibari) değeri ile peşin (tasarruf) değeri arasındaki farkın kayda alınması gerekir. Bu fark, her bir alacak senedinin vadesi ile değerlendirme günü (bilanço günü) arasındaki sürenin faizlerinin toplamına eşittir. Bu konuda 2. sınıf Muhasebe Uygulamaları kitabının 3. ünitesinde ayrıntılı bilgiler verilecektir. Burada sadece bir örnek vererek konuyu somutlaştıralım.

ÖRNEK

İşletmenin 31.12.200. tarihinde envanter kayıtları öncesi "121 Alacak Senetleri Hesabı"nın görünümü aşağıdaki gibidir.

121 ALACAK SENETLERİ HESABI	
.	.
.	.
.	.
(31.12) 11.800.000.000	10.100.000.000 (31.12)

Cüzdandaki 1.700.000.000 lira nominal değerli alacak senetlerinin vadeleri ve reeskont (faiz) oranı dikkate alınarak hesaplanan reeskont (faiz) tutarları 100.000.000 liradır. Yani, alacak senetlerinin tasarruf (peşin) değeri (1.700.000.000 – 100.000.000) 1.600.000.000 liradır.

Alacak senetleri değerlendirme gününde gerçek anlamda paraya çevrilmiyor, çevrilmesi durumunda ne olurdu ona göre ayarlamayı kayıtları yapıyor.

Alacak Senetleri Hesabının borç kalanının mevcut alacak senetlerinin nominal değerleri toplamını veren özelliğini bozmamak için alacak senetlerini tasarruf değerine indirgeyen reeskont tutarı, "122 Alacak Senetleri Reeskontu Hesabı"nda izlenir. Bu hesap, aktif düzenleyen, pasif karakterli bir bilanço hesabıdır. Alacak senetleri vadeleri gelmeden 31.12 tarihinde tahsil edilseydiler, reeskont tutarı kadar az tahsilat yapılacaktı. Dolayısıyla işletmenin gideri doğacaktı. Bu yaklaşımla söz konusu tutar "657 Reeskont Faiz Gideri Hesabı"na kaydolunur.

Örneğin muhasebeleştirilmesine ilişkin bu açıklamalardan sonra, yapılacak envanter kaydını gösterelim

31.12.200.	
657 REESKONT FAİZ GİDERİ HS.	100.000.000
122 ALACAK SENETLERİ REESKONTU HS.	100.000.000

Alacak senetleri ile ilgili bilanço hesaplarının görünümü:

Reeskont Faiz Giderleri Hesabı dönem sonunda "Dönem Kar ve Zarar Hesabı"na aktarılarak kapatılır. Söz konusu hesap bir gider hesabı olduğu için dönem karını azaltıcı etkisi olmaktadır.

121 ALACAK SENETLERİ HS.		122 AL.SENETLERİ REESKONTU HS.	
.	.	.	100.000.000
.	.	.	
.	.	.	
(31.12)11.800.000.000	10.100.000.000(31.12)		
		657 REESKONT FAİZ GİDERİ HS.	
		100.000.000	

Yukarıdaki büyük defter hesaplarına göre; işletmenin elinde 1.700.000.000 lira nominal değerli alacak senedi vardır ve bunların bilanço günündeki tasarruf değeri (1.700.000.000. – 100.000.000) 1.600.000.000 liradır.

İşletmenin alacak senetleri hesabının borç kalanı 2.600.000.000 lira senetlerin peşin değeri 2.450.000.000 liradır. Alacak senetlerini tasarruf değeri ile değerleyen bu işletmede bu işlem nasıl muhasebeleştirilir?

SIRA SİZDE

Şüpheli Alacaklar

Senetli veya senetsiz alacakları tahsil edebilme olasılığı bakımından:

- Normal alacaklar,
- Şüpheli alacaklar,
- Değersiz alacaklar

şeklinde üç gruba ayırabiliriz.

Normal alacaklar, vadeleri geldiğinde veya istenildiğinde tahsil edileceğinden şüphe duyulmayan alacaklardır. Bu gruba giren alacaklarla ilgili envanter işlemlerini yukarıda ele aldık.

Şüpheli alacakları genel olarak, ihtilaflı olan ve istenilmesine karşın borçluları tarafından ödenmeyen alacaklar olarak tanımlayabiliriz. Henüz tahsil edilme olanağı kesin olarak ortadan kalkmamış da olsa, bu tür alacakları normal alacaklardan ayırmak ve şüpheli olduklarını göstermek için ait olduğu "120 Alıcılar", "121 Alacak Senetleri" hesaplarından çıkarılarak, "128 Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı"na aktarılır. İhtiyatlılık kavramı gereği ayrıca, şüpheli duruma düşen alacağın değeri kadar bir tutar "654 Karşılık Giderleri Hesabı"na borç kaydedilir. Söz konusu gider hesabının karşılığında alacaklanacak hesap Şüpheli Alacaklar Hesabı aktif düzenleyen pasif karakterli bir bilanço hesabı olan "129 Şüpheli T.Alacaklar Hesabı" olacaktır.

İhtiyatlılık, işletmenin karşı karşıya bulunduğu risklerin göz önünde tutulması gerekliliğini ifade eder.

İşletmenin Kent Ltd. Şti.'nden olan 600.000.000 liralık alacak senedi ile müşteri Ali Yılmaz'dan olan 110.000.000 liralık senetsiz alacağı, dava ve icra konusundan şüpheli duruma düşmüştür.

ÖRNEK

128 ŞÜPHELİ T.ALACAKLAR HS.	710.000.000	
-Kent Ltd.Şti. 600.000.000		
-Ali Yılmaz 110.000.000		
120 ALICILAR HS.		110.000.000
-Ali Yılmaz		
121 ALACAK SENETLERİ HS.		600.000.000
654 KARŞILIK GİDERLERİ HS.	710.000.000	
-Şüp.T.Alacak Karş.Gideri		
129 ŞÜPHELİ T.ALACAKLAR KARŞILIĞI HS.		710.000.000
128 ŞÜPHELİ T. ALACAKLAR HS.	710.000.000	
129 ŞÜP.ALACAK.KARŞILIĞI HS.		710.000.000

Karşılık Giderleri Hesabı dönem sonunda "Dönem Kar ve Zararı Hesabı"na devredilerek kapatılır. Bu hesabın dönem karını azaltıcı etkisi olmaktadır.

DÜŞÜNELİM

Hangi alacaklar değersiz alacak olur ve bunlar nasıl muhasebeleştirilir?

Değersiz alacaklar tahsil olanağı bulunmayan senetli veya senetsiz alacakları ifade eder. Bir alacağın tahsil edilemeyeceği konusunda mahkeme kararının bulunması veya inandırıcı yazılı belgelerle tahsiline olanak kalmadığının saptanması durumunda o alacak değersiz alacak olarak nitelendirilir. Normal bir alacak bir anda değersiz duruma düşmez. Daha önce şüpheli duruma düşer. Şüpheli duruma düştüğünde karşılık ayrılarak gider yazıldığından, değersiz duruma düşme aşamasında söz konusu alacak; "129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı Hesabı" borçlandırılarak ve "128 Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı" alacaklandırılarak kayıtlardan çıkarılır.

SIRA SİZDE

Yukarıdaki örnekte ele alınan Kent Ltd. Şti.'nden olan 600.000.000 liralık şüpheli alacak değersiz duruma düştüğünde nasıl muhasebeleştirilir?

STOKLAR

Dönemsonunda sayım sonucu bulunan mal mevcutları ile Ticari Mallar Hesabı arasında fark olursa, bu fark ticari mal hareketleri ile ilgili diğer hesaplar için hangi işlemler ve kayıtlar yapılır?

Stok değerlendirme yöntemleri konusunda 2. Sınıfta Muhasebe Uygulamaları kitabında ayrıntılı bilgi verilecektir.

Dönem sonundaki mal mevcudu dönem karını veya zararını etkilediğinden malların sayım ve değerlendirilmesi büyük önem taşır. İşletme mal ile ilgili işlemleri hangi yöntemle yürütürse yürütsün, dönem sonunda sahip olduğu malların değerini hesaplamak için önce fiili sayım yapmak ve sonra mevcut malları birim maliyet değeri ile çarpmak zorundadır.

DÜŞÜNELİM

Ticari malların sayımı sırasında stok miktarlarını etkileyecek durumlar olabilir mi? Olursa ne şekilde dikkate alınmalıdır?

Satış ve Muhasebe işlemlerini bilgisayara dayalı olarak yapan işletmelerde mal sayımı otomatik olarak yapılabilmektedir. Çalma ve bozulma olmadığı sürece. Örneğin migros ve vb. yerlerden alışveriş yaptığınız da satılan mal doğrudan doğruya stoklardan düşülmektedir.

Ticaret işletmelerinde dönemsonunda mal sayım işlemi, mal türü ve miktarı arttıkça oldukça zaman alan önemli bir iş olarak ortaya çıkar. Nitekim bazı işletmelerin fiili sayımının daha sağlıklı yapılabilmesi için dönemsonlarında birkaç gün kapalı tutuldukları da görülür. Böylece mal sayımını etkileyecek alım-satım işlemleri önlenmiş olur. Buna olanak olmadığında, dönem sonuna yakın günlerde genellikle iş saatleri dışında yapılan sayım sonuçlarını gösteren sayım kartları, malların bulunduğu dolap, raf gibi yerlere asılır. Alış ve satış oldukça bu kartlar üzerine işlenir.

Dönemsonunda mevcut ticari malların değerini ve dönem karını veya zararını doğru olarak saptayabilmek için malların sayımında aşağıdaki hususların da göz önünde tutulması gerekmektedir:

- İşletmede bulunmasına karşın işletmenin mülkiyetinde olmayan; fatura edilip bedeli hesaplara alınmış, ancak henüz gönderilmemiş olan müşterilere ait mallar; iadesi faturası düzenlenip bedeli hesaplara alınmış, buna karşılık henüz geri gönderilmemiş olan satıcılara ait mallar ve emanet olarak elde bulundurulmuş mallar ayrıca saptanmalı, işletmenin mülkiyetinde olmayan bu mallar envanter listesine alınmamalıdır.

- Sayım sırasında işletmede bulunmamasına karşın, işletmenin mülkiyetinde bulunan komisyonculara satılmak üzere emanet ya da rehin bırakılmış olan mallar ve satın alınıp fatura tutarı Ticari Mallar Hesabına kaydedilen, buna karşılık henüz teslim alınmamış mallar envanter listesine alınmalıdır.
- Alıcıya daha önce gönderilen malların faturalarının kesilmesi ve satış olarak hesaplara kaydı ihmal edilmemelidir.

Muhasebe dışı envantere dönemsonu mal mevcuduna ilişkin bilgiler elde edildikten sonra muhasebe içi envanter işlemleri ile hesapların dönemsonu mal mevcudunun değerini gösterir duruma gelmesi sağlanır.

Mallar (stoklar) ile ilgili envanter kayıtları, mal hareketlerinin kayda alınmasına uygulanan yöntemle göre değişir.

Mal sayımı sırasında hangi mallar sayıma dahil edilmeli, hangi mallar dahil edilmemelidir?

SIRA SİZDE

Aralıklı Envanter Yönteminde Envanter Kayıtları

Aralıklı envanter yönteminin Tekdüzen Hesap Planına uygun olarak uygulanmasına dönembaşı mal mevcudu, dönem içi alışları, alış iskontoları ve alış iadeleri "153 Ticari Mallar Hesabı"nda izlenir. Yapılan satışlar ise, "600 Yurtiçi Satışlar Hesabı"nın alacağına kaydedilir. Bu durumda Ticari Mallar Hesabının borç kalanı gerçek mal mevcudunu göstermeyeceğinden envanter çıkarılması ve hesabın gerçek mal mevcudunu (maliyet bedelini) gösterir hale getirilmesi gerekir. Bunun için fiili sayım ve değerlendirme sonucuna göre bulunan dönemsonu mal mevcudu rakamından yararlanarak, satılan malların maliyeti hesaplanarak "153 Ticari Mallar Hesabı"nın alacağına, "621 Satılan Ticari Mallar Hesabı"nın borcuna kaydedilir. Bu işlemten sonra Ticari Mallar Maliyeti Hesabının borç kalanı, stokta kalan mal mevcudunun değerini; Satışlar Hesabının alacak kalanı brüt satışları; Satılan Ticari Mallar Maliyeti Hesabının borç kalanı da dönem içinde satılan malların maliyetini gösterecektir.

"600 Yurtiçi Satışlar Hesabı", "690 Dönem Karı veya Zararı Hesabı"nın alacağına; "621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti Hesabı"da borcuna devredilerek kapatılır. Eğer dönem içinde açıldı ise, "610 Satıştan İadeler Hesabı" ile "611 Satış İskontoları Hesabı"da "690 Dönem Karı veya Zararı Hesabı"nın borcuna devredilir.

Yukarıda açıklanan konuların ayrıntısı için 7. Üniteye bakınız.

SIRA SİZDE

Ticari mal hareketlerini aralıklı envanter yöntemine göre izleyen (E) İşletmesinin ilgili hesaplarının durumu 31.12. itibarıyla aşağıdaki gibi olup, sayım ve değerlendirme sonucu mal mevcudunun 25.800.000.000 lira olduğu saptanmıştır.

ÖRNEK

153 TİCARİ MALLAR HESABI	600 YURTIÇİ SATIŞLAR HS.
.	.
.	.
.	.
<u>65.400.000.000</u>	<u>44.000.000.000</u>

Dönem içinde satılan malların maliyeti :	
Dönembaşı mal mevcudu + Alışlar	: 65.400.000.000
(-) Dönemsonu mal mevcudu	: (25.800.000.000)
Satılan malların maliyeti	: 39.600.000.000

Envanter kayıtları:

31.12.200.			
621 SATILAN T. MALLAR MALİYETİ HS.	39.600.000.000		
153 TİCARİ MALLAR HS.			39.600.000.000
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.	39.600.000.000		
621 SATILAN T. MALLAR MALİYETİ HS.			39.600.000.000
600 YURTIÇI SATIŞLAR HS.	44.000.000.000		
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.			44.000.000.000

Bu kayıtlardan sonra ilgili hesapların durumu aşağıdaki şekilde olacaktır:

153 TİCARİ MALLAR HS.		600 YURTIÇI SATIŞLAR HS.	
.	39.600.000.000	44.000.000.000	.
.	.	.	.
.	.	.	.
65.400.000.000	39.600.000.000	44.000.000.000	44.000.000.000

621 SAT.T.MAL.MALİYETİ HS.		690 DÖNEM KÂR/ZARAR HS.	
39.600.000.000	39.600.000.000	39.600.000.000	44.000.000.000

Bu hesaplara göre:

Bilançoda yer alacak ticari mallar	:	25.800.000.000 TL
Brüt satış karı (44.000.000.000 – 39.600.000.000)	:	4.400.000.000 TL

SIRA SİZDE

1. Aralıklı envanter yönteminde "satılan ticari malların maliyeti" ne zaman ve ne şekilde hesaplanır?
2. İşletmenin Ticari Mallar Hesabının borç toplamı 16.500.000.000, sayım sonucu mal mevcudu 4.500.000.000 Yurtiçi Satışlar hesabının alacak toplamı 13.500.000.000 lira ise işletmenin brüt satış karı veya zararı nedir? Bulunuz ve bulduğunuz sonuçlara göre dönemsonu kayıtlarını yapınız.

Devamlı Envanter Yönteminde Envanter Kayıtları

Devamlı envanter yönteminin uygulanabilmesi için satılan her malın maliyetinin bilinmesi şarttır. Bu amaçla her bir mal türü için giren-çıkan-kalan miktar ve maliyet bilgilerini içeren stok kartlarının tutulması gerekir.

Devamlı envanter yönteminin, aralıklı envanter yönteminden farkı, "621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti Hesabı"nın dönem içinde işlem görmesidir. Bu yöntemde 7. üniteye görüldüğü gibi "153 Ticari Mallar Hesabı", "600 Yurtiçi Satışlar Hesabı" ve "621 Satılan Ticari Mallar Maliyeti Hesabı"na yapılan kayıtlardan, her an mal mevcudu ve o ana kadar oluşan brüt satış karı veya zararını öğrenmek olanğı vardır. Yıl içindeki mal hareketlerine ilişkin kayıtlarda hata yoksa, çalınma, bozulma, fire gibi bir durum söz konusu değilse, sayım ve değerlendirme sonucu bulunan mal mevcudu ile Ticari Mallar Hesabının borç kalanı birbirine eşit olacaktır. Hata varsa, düzeltme kaydı yapılır. Fire, bozulma, kaybolma vb. kayıplar söz konusu ise, bunlar da ilgili hesaplara aktarılır. Sonuçta, Ticari Mallar Hesabı ile sayım ve değerlendirme sonucu saptanan mal mevcudu arasındaki fark ortadan kaldırılarak, Ticari Mallar Hesabının dönemsonu mal mevcudunu vermesi sağlanır.

Devamlı envanter yöntemi ile aralıklı envanter yöntemi arasında ne gibi fark vardır? Hesaplar itibarıyla açıklayınız.

SIRA SİZDE

Ticari mal hareketlerini devamlı envanter yöntemine göre izleyen Netaş İşletmesinin ilgili hesaplarının 31.12.200. tarihindeki durumları aşağıdadır.

ÖRNEK

153 TİCARİ MALLAR HS.		621 SAT.T.MAL. MALİYETİ HS.	
.	.	.	.
.	.	.	.
.	.	.	.
49.000.000.000	42.000.000.000	42.000.000.000	
600 YURTIÇİ SATIŞLAR HS.			
		.	
		.	
		.	
		45.900.000.000	

Mal Hesabı borç kalanı
(49.000.000.000 -
42.000.000.000 =
7.000.000.000) ile sayım
sonucu (7.000.000.000)
aynı olduğu için yapılan
kayıtların doğru olduğu,
malda kaybolma olmadığı
anlaşılmalıdır.

Dönemsonunda çıkarılan envantere 7.000.000.000 lira maliyetli mal mevcudunun bulunduğu saptanmıştır.

Envanter kayıtları :

31.12.200.			
690 DÖNEM KARI VEYA ZARARI HS.	42.000.000.000		
621 SATILAN T.MALLAR MALİYETİ HS.		42.000.000.000	
600 YURTIÇİ SATIŞLAR HS.	45.900.000.000		
690 DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI HS.		45.900.000.000	

Bu kayıtlardan sonra ilgili hesapların durumu aşağıdaki şekilde olacaktır:

153 TİCARİ MALLAR HS.		621 SATILAN T.MAL. MALİYETİ HS.	
.	.	.	42.000.000.000
.	.	.	.
.	.	.	.
49.000.000.000	42.000.000.000	42.000.000.000	42.000.000.000

600 YURTIÇİ SATIŞLAR HS.		690 DÖNEM KARI/ZARARI HS.	
45.900.000.000	.	42.000.000.000	45.900.000.000
.	.		
.	.		
45.900.000.000	45.900.000.000		

Bilançoda yer alacak Ticari Mallar :	7.000.000.000 TL
(49.000.000.000 – 42.000.000.000)	
Brüt Satış Karı :	
Yurtiçi Satışlar	45.900.000.000
Satılan Tic.Mal.Maliyeti	42.000.000.000
	3.900.000.000 TL

SIRA SİZDE

1. Ticari Mallar Hesabının borç toplamı 16.000.000.000 TL alacak toplamı 11.000.000.000 TL yurtiçi satışları 13.000.000.000 TL ise, işletmenin bilançoda yer alacak ticari mal tutarı ve brüt satış karı kaç liradır?
2. Bu verilere göre dönemsonu kayıtlarını yapınız.

Özet

Sayım sonucu bulunan kasa mevcudu ile Kasa Hesabı'nın karşılaştırılması sonucunda hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?

- Dönemsonu işlemlerinin sayım, değerlendirme ve envanter kayıtları şeklinde bir sıra izlediğini biliyoruz. Buna göre, önce kasadaki para mevcudu sayılarak, ayrıntılı bir şekilde belirlenir. Sonra, bulunan kasa mevcudu ile Kasa Hesabı'nın borç kalanı karşılaştırılır. Bunun sonucunda üç durumla karşılaşılabılır.
 1. Kasadaki para mevcudu ile Kasa Hesabı'nın kalanı aynı tutardadır. Bu durumda hesap kalanı bilançoda aynen görünecektir. Başka bir işleme gerek yoktur.
 2. Kasadaki para mevcudu Kasa Hesabı'nın kalanından azdır. Bu durumda kasa noksanı vardır. Bu noksanlık (fark) bir geçici hesaba (Sayım ve Tesellüm Noksanları) borç kaydedilirken, Kasa Hesabı'na alacak kaydedilir.
 3. Kasadaki para mevcudu Kasa Hesabı'nın kalanından fazladır. Bu durumda Kasa Hesabı'na fark kadar borç kaydedilirken, bir geçici hesaba (Sayım ve Tesellüm Fazlaları) alacak kaydı yapılır.
- Kasa noksanlığı veya fazlalığı durumlarında farkın nereden kaynaklandığı araştırılır, bulunan nedene bağlı olarak gerekli düzeltme kayıtları yapılır. Makul bir süre içinde, bu farkların nedenleri bulunamazsa, geçici hesaba kaydedilen "kasa noksanı" dönem giderlerine, "kasa fazlası" ise dönem gelirlerine eklenmek üzere hesaba katılır.

Dönemsonunda Alınan Çekler Hesabı ile sayım sonunda bulunan çek mevcudu arasında fark olursa, bu fark için ne yapılır?

- Dönemsonunda çekler de, kasada olduğu gibi sayılıp kontrol edilir ve Alınan Çekler Hesabı'nın borç kalanı ile karşılaştırılır. Hesap kalanı ile henüz tahsili beklenen mevcut çeklerin tutarı farklı olursa; fazla ya da noksan olması durumuna ve bu farkın nedenine göre gerekli düzeltme kayıtları yapılır.

İşletmenin Bankalar Hesabı ile işletmenin dönemsonunda bankalardan talep ederek aldığı banka hesap özetlerinin karşılaştırılmasında hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?

- Eğer işletme, dönem içinde birden çok banka ile mevduat hesabı ilişkisinde bulunmuş ise, önce her bir bankadaki mevduatın izlendiği yardımcı hesaplar ile "Bankalar" ana hesabı karşılaştırılır. Bunlar arasında uygunluk sağlandıktan sonra, Bankalar Hesabı'nın yardımcı hesapları ile her bir bankadan gönderilen hesap özetleri karşılaştırılır ve varsa farkları giderecek kayıtlar yapılır. Gerçekleşen bütün işlemler hesaplara eksiksiz geçirilmiş olsa bile, genellikle dönem faizlerinden kaynaklanan farklarla karşılaşmak olasıdır. Mevduat hesabına tahakkuk eden faizler; Bankalar Hesabına borç, Faiz Gelirleri Hesabına alacak kaydıyla muhasebeleştirilir.

Dönemsonunda Menkul Kıymetler grubunda yer alan Hisse Senetleri Hesabı, Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı ve Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı kalanları ile bu değerlere ait sayım ve değerlendirme sonuçları karşılaştırıldığında hangi durumlarla karşılaşılabılır ve karşılaşılan duruma göre hangi işlemler veya kayıtlar yapılır?

- Dönemsonunda hisse senedi, tahvil vb. menkul kıymetlerin mevcut ve tam olup olmadıkları sayılıp kontrol edilir ve alış bedelleriyle ait oldukları hesap kalanları karşılaştırılır. Noksanlık veya fazlalık varsa, gerekli düzeltme kayıtları yapılır. Menkul kıymetlerin borsa rayici ile değerlendirilmesi durumunda, borsa rayicinin alış bedelinden düşük olması halinde, aradaki fark kadar karşılık ayırmak suretiyle gider yazılır.

Dönemsonunda Alıcılar Hesabı ile Alacak Senetleri Hesabının envanter işlemleri nasıl yapılır?

- Alacaklar ile ilgili envanterin ilk aşamasında, eğer işletmede kullanılıyor ise, yardımcı (her bir müşteriden alacağın izlendiği) hesaplarla ana hesap karşılaştırılır ve uygunluğu sağlanır. Daha sonra borçlularla doğrulama yoluyla, hesapların mevcut alacakları doğru olarak göstermesi sağlanır. Tahsili şüpheli duruma düşen alacaklar varsa, bunlarla ilgili kayıtlar yapılır.
- Alacak senetlerinin tasarruf (peşin) değeriyle değerlendirilmesi durumunda; nominal değerle peşin değer arasındaki fark Reeskont Faiz Gideri Hesabı'na borç, Alacak Senetleri Reeskontu Hesabı'na alacak kaydıyla muhasebeleştirilir.

Dönemsonunda sayım sonucu bulunan mal mevcudları ile Ticari Mallar Hesabı arasında fark olursa, bu fark ve ticari mal hareketleri ile ilgili diğer hesaplar için hangi işlemler ve kayıtlar yapılır?

- Dönemsonunda stoktaki mallar veya satılan mallar ile ilgili değişik durumlarla karşılaşılabılır. Mal hareketlerinin sonucu, işletmenin esas faaliyet konusunun sonucu olarak ortaya çıkması ve işletme yönetiminin başarısını değerlemek temel ölçütlerden birisi olması nedeniyle, mal ile ilgili envanter işlemleri büyük önem taşır.
- Mal hareketlerinin izlenmesinde genellikle "aralıklı" veya "devamlı" envanter yöntemlerinden birisi kullanılır. Her iki yöntemde hesaplardan elde edilen bilgiler farklı olur. Aralıklı Envanter Yöntemi'nde satılan malların maliyeti ile ilgili kayıtlar dönem içinde yapılmaz, dönemsonunda stoktaki mal mev-

cutuna bağlı olarak, bir defada yapılır. Devamlı Envanter Yönteminde ise her satış işleminde satılan malların maliyet kaydı da yapılır. Dönem sonunda satışların maliyetiyle ilgili ayrıca bir kayıt yapmak gerekmez. Esasen iki kayıt yöntemi arasındaki temel fark da budur.

- Dönemsonu işlemlerinin amacı, Ticari Mallar Hesabı'nın borç kalanı ile stokta mevcut malların maliyet bedelini eşitleyerek bunun bilançoda "mevcut mal" olarak görünmesini sağlamak ve mal hareketleriyle elde edilen "brüt satış hasılatı" ile bu hasılatı elde etmek için katlanılan giderleri; "satışların maliyetini" karşılaştırarak "brüt mal satış karı veya zararı" bilgisine ulaşmaktır.
- Bu ünite kapsamında, bu amacı tüm dönen varlıkların gerçeğe en uygun değerleriyle bilançoda gösterilmesini sağlamak şeklinde özetleyebiliriz.

Kendimizi Sınyalım

Bu üniteyi anlayıp anlayamadığınızı ölçmek için aşağıdaki soruları, sınav oluyormuş gibi cevaplayınız. Doğru cevapları ünitenin sonunda bulacaksınız. Başarı durumunuza göre ünitenin tümüne ya da cevaplayamadığınız sorulara ilişkin bölümleri yeniden çalışıp çalışmayacağınıza kendiniz karar verin. **UNUTMAYINIZ Kİ, SİZİ DEĞERLENDİRECEK KİŞİ, ŞU ANDA YİNE SİZSİNİZ.**

1. Aşağıdakilerden hangisi "dönen varlıkları" azaltıcı bir unsurdur?

- Ticari Mallar
- Alınan Çekler
- Verilen Çekler
- Alacak Senetleri
- Hisse Senetleri

2. İşletmenin, kasaında bulunan para mevcudu 2.200.000.000 TL, Kasa Hesabı'nın borç kalanı ise 2.180.000.000 TL'dir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- 20.000.000 TL kasa fazlası vardır.
- 20.000.000 TL kasa noksanı vardır.
- Kasa Hesabına 20.000.000 TL alacak kaydedilir.
- Kasa Hesabına kayıt yapılmaz.
- Dönem zararı 20.000.000 TL dir.

3. İşletmenin Kasa Hesabı'nın durumu şöyledir;

100 KASA HESABI	
•	•
•	•
•	•
416.400.000.000	410.200.000.000

Yapılan kasa sayımında, para mevcudunun 6.100.000.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Buna göre yapılması gerekli yevmiye kaydı hangisidir?

a.

KASA HS.	100.000.000	
SAY.TES. FAZLALARI HS.		100.000.000
b.		
SAYIM VE TESELLÜM NOKSANLARI HS.	100.000.000	
KASA HS.		100.000.000
c.		
SAYIM VE TESELLÜM FAZLALARI HS.	100.000.000	
KASA HS.		100.000.000
d.		
KASA HS.	100.000.000	
SAY.TES. NOKSANLARI HS.		100.000.000
e.		
KASA HS.	100.000.000	
DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR HS.		100.000.000

4. İşletmenin Alınan Çekler Hesabı'nın kalanı 8.400.000.000 TL mevcut çeklerin tutarı ise 8.150.000.000 TL'dir. Farkın, kredili mal satın alınan GÜN A.Ş.'ye senet-siz borca karşılık ciro edilen 250.000.000 TL'lik çekin kayıtlara geçirilmemesinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Yapılması gereken envanter kaydı aşağıdakilerden hangisidir?

a.

TİCARİ MALLAR HS.	250.000.000	
SATICILAR HS.		250.000.000
b.		
ALICILAR HS.	250.000.000	
ALINAN ÇEKLER HS.		250.000.000
c.		
ALINAN ÇEKLER HS.	250.000.000	
SATICILAR HS.		250.000.000
d.		
SATICILAR HS.	250.000.000	
ALINAN ÇEKLER HS.		250.000.000
e.		
ALINAN ÇEKLER HS.	250.000.000	
YURTIÇİ SATIŞLAR HS.		250.000.000

5. Bankalardaki mevduata tahakkuk eden faizlerin muhasebeleştirilmesi için, aşağıdakilerden hangisi yapılır?

- Bankalar Hs. alacaklandırılır.
- Banka Kredileri Hs. alacaklandırılır.
- Kasa Hs. borçlandırılır.
- Faiz Giderleri Hs. borçlandırılır.
- Faiz Gelirleri Hs. alacaklandırılır.

6. İşletmenin Hisse Senetleri Hesabı'nda kayıtlı (A) A.Ş.'ye ait toplam 4.700.000.000 TL tutarlı hisse senetleri mevcuttur. Ancak dönemsonunda, bu hisse senetlerinin borsa rayicine göre değerinin 4.550.000.000 TL olduğu belirlenmiştir?

Yapılacak envanter kaydında alacaklandırılması gerekli hesap adı nedir?

- Hisse Senetleri
- Karşılık Giderleri
- Menkul Kıymet Satış Karları
- Menkul Kıymet Satış Zararları
- Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı

7. İşletmenin dönem içinde (A) Bankası kredi hesabından çektiği 500.000.000 TL, kayıtlara yanlışlıkla (B) Bankası mevduat hesabından çekilmiş gibi işlenmiştir. Gerekli düzeltme kaydı aşağıdakilerden hangisidir?

a.		
BANKALAR HS.	500.000.000	
- (A) Bankası		
BANKALAR HS.		500.000.000
- (B) Bankası		
b.		
BANKALAR HS.	500.000.000	
- (B) Bankası		
BANKALAR HS.		500.000.000
- (A) Bankası		
c.		
BANKALAR HS.	500.000.000	
- (B) Bankası		
BANKA KREDİLERİ HS.		500.000.000
- (A) Bankası		
d.		
BANKA KREDİLERİ HS.	500.000.000	
- (A) Bankası		
BANKALAR HS.		500.000.000
- (B) Bankası		
e.		
BANKA KREDİLERİ HS.	500.000.000	
- (B) Bankası		
BANKALAR HS.		500.000.000
- (A) Bankası		

8. Aşağıda verilen hesaplardan hangisi Dönem Karı veya Zararı Hesabı'nın alacağına devredilerek kapatılır?

- Yurtiçi Satışlar
- Satış İskontoları
- Satıştan İadeler
- Ticari Mallar
- Satılan Ticari Mallar Maliyeti

9. Dönem içinde senede bağlı olarak yapılan mal satışından doğan alacağın, yanlışlıkla Alıcılar Hesabı'na kaydedildiği belirlenmiştir. Gerekli düzeltme kaydı hangisidir?

a.		
ALACAK SENETLERİ HS.	XXX	
YURTIÇİ SATIŞLAR HS.		XXX
b.		
ALACAK SENETLERİ HS.	XXX	
ALICILAR HS.		XXX
c.		
ALACAK SENETLERİ HS.	XXX	
SATICILAR HS.		XXX
d.		
ALICILAR HS.	XXX	
ALACAK SENETLERİ HS.		XXX
e.		
SATICILAR HS.	XXX	
ALACAK SENETLERİ HS.		XXX

10. İşletmenin Ticari Mallar Hesabı'nın borç kalanı 9.000.000.000 TL, Yurtiçi Satışlar Hesabı'nın alacak kalanı 7.500.000.000 TL ve dönem sonunda mevcut malların maliyeti 2.500.000.000 TL'dir.

Bu bilgilere göre brüt satış karı veya zararı kaç liradır?

- 2.500.000.000 kar
- 1.500.000.000 zarar
- 1.500.000.000 kar
- 1.000.000.000 kar
- 1.000.000.000 zarar